

DEFINÍCIE Z POHLĀDU HYPERINTENZIONÁLNEJ SÉMANTIKY¹

DANIELA GLAVANIČOVÁ, Katedra logiky a metodológie vied, Filozofická fakulta UK,
Bratislava, SR

GLAVANIČOVÁ, D.: Definitions from the Perspective of Hyperintensional
Semantics
FILOZOFIA 72, 2017, No. 1, pp. 15-23

We are often told that the meaning of a *definiendum* of an adequate definition is identical to the meaning of its *definiens*. This claim appears in Frege's theory of definitions, and so it appears in Russell's theory. However, it is worthwhile to remember both philosophers were advocates of the extensional semantics. Yet, the claim is often accepted beyond the realm of extensional theories. Admittedly, the claim is sustainable in the intensional semantics. However, as I will argue, it is untenable in the theory of definitions based on hyperintensional semantics.

Keywords: Definition – Extensionality – Hyperintensionality – Identity – Semantics

Úvod. V súčasnej analytickej filozofii sa bežne akceptuje Fregeho-Russellova téza, že *definiendum* a *definiens* majú rovnaký význam. *Definiendum* zavádzame (definujeme) pomocou (spravidla zložitejšieho) znaku, ktorý nazývame *definiens*.² Tézu, že *definiendum* a *definiens* majú rovnaký význam, budem v článku označovať termínom *téza o identite*. Frege túto tézu navrhol v práci *Logic in Mathematics* a Russell s Whiteheadom ju navrhli v diele *Principia Mathematica*. Treba upozorniť, že v oboch prípadoch sa téza o identite zaviedla pre tzv. *kodifikačné definície* (definície chápané ako skratky), a preto sa budem v celej stati zaoberať prevažne týmto druhom definícií. Treba tiež upozorniť, že Frege i Russell s Whiteheadom používali extenzionálnu sémantiku, t. j. sémantiku, ktorá modeluje sémantické hodnoty výrazov prirodzeného jazyka ako extenzie. Extenziami môžu byť napríklad indivíduá, čísla, pravdivostné hodnoty či množiny takýchto entít.

Je zrejmé, že téza o identite je pre extenzionálnu sémantiku prijateľná. Ak má byť nejaká kodifikačná (prípadne analytická) definícia adekvátna, *definiendum* a *definiens* skutočne musia byť materiálne ekvivalentné (t. j. zhodné v extenzii). Keby sa napríklad

¹ Tento článok vznikol na základe dopracovania môjho príspevku predneseného na *Česko-slovenskom sympóziu o analytickej filozofii*, ktoré sa konalo 9. 9. – 11. 9. 2015 v Bratislave. Zúčastneným ďakujem za podnetnú diskusiu, ktorá nepochybne prispela k vylepšeniu článku. Za pripomienky ku skoršej verzii práce a diskusiu ďakujem Lukášovi Bielikovi. Za podnetné pripomienky vďačím tiež anonymným recenzentom.

² Nebudem predkladať žiadnu klasifikáciu ani sa pokúšať osvetliť logickú formu definícií. Čitateľ sa môže oboznámiť s týmito záležitosťami napríklad v textoch M. Zouhara (Zouhar 2014; 2015). Prvá z uvedených statí predkladá vyčerpávajúcu klasifikáciu definícií, druhá objasňuje logickú formu definícií.

stalo, že termín „prvočíslo“ by mal extenziu odlišnú od termínu „prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov“, nemohli by sme definíciu „prvočíslo je prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov“ považovať za úspešnú či adekvátnu.

Ak sa v hierarchii sémantických teórií posunieme o stupienok vyššie, môžeme sa pýtať, či téza o identite je prijateľná aj pre intenzionálnu sémantiku. Podľa intenzionálnej sémantiky sú významami výrazov prirodzeného jazyka intenzie, t. j. funkcie definované na možných svetoch. Azda najtypickejšími intenziami sú *propozície*, t. j. funkcie z možných svetov do pravdivostných hodnôt, alebo, inými slovami, množiny možných svetov.³ Intenzionálna sémantika priradzuje propozície ako sémantickú hodnotu výrokom. Inými dôležitými intenziami sú funkcie z možných svetov do individuí (takáto intenzia je sémantickou hodnotou určitých deskripcií) či funkcie z možných svetov do množín individuí (intenzia, ktorá je sémantickou hodnotou individuových predikátov). Téza o identite v intenzionálnej sémantike potom vlastne hovorí iba toľko, že intenzia, ktorá zodpovedá definiendu, je taká istá ako intenzia, ktorá zodpovedá definiensu. Inými slovami, požaduje sa nevyhnutná ekvivalencia definienda a definiensa. Ak berieme do úvahy iba kodifikačné či analytické definície, požiadavka nevyhnutnej ekvivalencie definienda a definiensa kodifikačnej definície je tiež úplne v poriadku.

Extenzionálna a intenzionálna sémantika však už dávno nie sú samozrejmosťou. V literatúre existuje množstvo argumentov, ktoré poukazujú na ich nedostatočnosť pre účely formálnej reprezentácie prirodzeného jazyka, a o téme hyperintenzionality sa diskutuje čím ďalej, tým viac. Stručne vyjadrené, fenomén je hyperintenzionálny vtedy, ak pri ňom zlyháva substitúcia nevyhnutne ekvivalentných výrazov. Azda najzrejmšie sa prejavuje hyperintenzionalita v logike postojov. Ľudia môžu veriť, vedieť, tušiť či tvrdiť, že sedem je prirodzené číslo, nemusia však mať tento postoj zároveň ku všetkým ostatným nevyhnutným pravdám. K hyperintenzionálnym fenoménom možno zaradiť aj deontické modality, logické vyplývanie, pojmovú analýzu či definície.

Pre účely tejto state nás zaujíma predovšetkým hyperintenzionalita definícií. Dôvodov v prospech hyperintenzionality definícií možno uviesť viacero. Prvým by mohlo byť to, že definiendum a definiens sú štrukturálne odlišné, a dokonca sa líšia zložitosťou (nový znak by mal byť jednoduchší). Ako ďalší dôvod možno uviesť to, že ak nejaké individuum určitú definíciu nepozná, môže mať určitý postoj k významu vety, ktorá hovorí o definiende, a zároveň nemusí mať tento postoj k významu vety, ktorá sa od prvej líši iba tým, že hovorí o definiense. Na základe toho je zrejmé, že pri definíciách niekedy zlyháva substitúcia nevyhnutne ekvivalentných výrazov a vety, ktoré sa líšia iba v nahradení definienda definiensom, môžu niesť určitú (analytickú) informáciu.⁴ Motivácie po-

³ Treba upozorniť, že toto nie je jediné možné chápanie propozícií v modálnej logike. Existujú napríklad teórie, ktoré pracujú s propozíciami ako s primitívnymi entitami a možné svety definujú pomocou nich (pozri napr. Pollard 2008). Okrem toho pravdivosť, resp. nepravdivosť výrokov možno zmysluplne relativizovať (okrem modálneho parametra – možného sveta) aj vzhľadom na temporálny parameter (časový okamih).

⁴ Pozri napr. článok (Duží 2008).

užívania hyperintenzionálnej teórie definícií môžu byť aj externé, napr. keď chceme nejakú teóriu definícií začleniť do hyperintenzionálneho sémantického rámca, ktorý sme si zvolili z nezávislých dôvodov.

Treba však upozorniť, že mojím hlavným cieľom nie je zdôvodniť tézu, že teória definícií by mala byť hyperintenzionálna. Môj primárny cieľ je oveľa skromnejší: navrhnúť tri argumenty proti používaniu tézy o identite v hyperintenzionálnej teórii definícií. Významy sa v hyperintenzionálnej sémantike zvyknú nazývať *hyperintenzie*, pričom jednotlivé teórie sa líšia v tom, ako tieto hyperintenzie definujú. Vo všeobecnosti však možno formulovať tézu o identite v hyperintenzionálnej sémantike nasledovne: Hyperintenzia, ktorá prislúcha definiendu, je taká istá ako hyperintenzia, ktorá prislúcha definiensu.

1. Téza o identite v extenzionálnej a intenzionálnej sémantike. Fregeho koncepcia definícií sa v zásadných ohľadoch nelíši od Russellovej koncepcie. Obidvaja považujú definície za akési skratky: Do nášho systému zavádzame nový znak bez významu⁵ ako definičnú skratku zastupujúcu nejaký zložitejší znak, ktorý v našom systéme už význam má. Tento druh definície ako skratky nazýva Frege *konštruktívnou definíciou* a považuje ju za definíciu v pravom zmysle slova (na tento typ definícií budem naďalej odkazovať ako na kodifikačné definície). Takáto definícia je teoreticky nadbytočná, pretože je eliminovateľná – vždy môžeme použiť pôvodný zložený znak. Napriek tomu však zohráva významnú úlohu, lebo umožňuje skracovať dôkazy, ktoré by sa inak stali veľmi neprehľadnými.

Z Fregeho vyjadrení je zřejmé, že jeho termín *znak* môžeme chápať ako Cmorejov *semivýraz*.⁶ Priradenie zloženého semivýrazu k novému jednoduchému semivýrazu je arbitrárne: ide o rozhodnutie tvorca systému. Tento fakt viedol Russella k tvrdeniu, že kodifikačná definícia nemá pravdivostnú hodnotu: „Nie je ani pravdivá, ani nepravdivá, lebo vyjadruje istú voľbu, nie propozíciu“ (Russell 2005, 96). Russellovo tvrdenie je prijateľné vtedy, ak chápeme pravdivosť ako niečo nezávislé od systému, resp. ak uvažujeme o pravdivosti kodifikačnej definície predtým, než ju zavedieme. Frege však správne poukázal na bežnú prax používať už zavedené definície v dôkazoch ako pravdivé premisy: „Len čo sa tomuto znaku udelí význam, definícia sa pretvorí na nezávislú vetu, ktorú možno použiť pri rozvíjaní systému ako premisu v úsudkoch“ (Frege 1979, 244). Aby som tvrdenia Fregeho a Russella zosúladiť, budem predpokladať, že kodifikačná definícia nemá pravdivostnú hodnotu predtým, ako ju do nejakého systému zavedieme; po zavedení však bude v *tomto systéme* pravdivá, a preto ju možno bezpečne použiť pri dokazovaní ako premisu.⁷

⁵ Frege upozorňuje, že si možno zvoliť aj znak, ktorý predtým nejaký význam mal; potom ho však musíme tohto významu pozbaviť.

⁶ Frege totiž hovorí o písaných znakoch, hovorených znakoch (pozri Frege 1979, 207). Ku kritériu identity znaku sa nevyjadruje. Semivýraz je to, čo zostane z jazykového výrazu, keď mu vezmeme význam. Cmorej rozlišuje semivýraz ako *token* (konkrétne škrvy na papieri či zvuky) a semivýraz ako *type* (ideálny vzor tokenov) (pozri Cmorej 2005, 1-3).

⁷ V tejto súvislosti môže byť užitočné rozlíšenie medzi deskriptívnymi a preskriptívnymi definí-

Pozícia tézy o identite je vo Fregeho i v Russellovej teórii definícií kľúčová. Russell a Whitehead pomocou nej dokonca vymedzujú definíciu: „Definícia je vyhlásenie, že istý nový zavádzaný symbol alebo kombinácia symbolov má *znamenat' to isté* ako určitá iná kombinácia symbolov, ktorej význam je už známy“ (Russell 2005, 95). Frege v podobnom duchu píše: „Jednoduchý znak tak získava *zmysel, ktorý je taký istý* ako zmysel skupiny znakov“ (Frege 1979, 208).

Téza o identite sa prijíma aj v súčasných teóriách definícií: extenzionálna zhoda je jedným z kritérií adekvátneho definovania. Navyše, štandardne sa nepožaduje iba náhodná, ale nevyhnutná zhoda v extenzii. Téza o identite je teda splnená v extenzionálnej aj intenzionálnej teórii definícií už na základe splnenia kritérií adekvátneho definovania.

2. Téza o identite v hyperintenzionálnej sémantike. Téza o identite sa objavuje aj v hyperintenzionálnych sémantikách. Mark Jago napríklad predpokladá platnosť tejto tézy v prípade kodifikačných definícií ako úplnú samozrejmosť (a hovorí o nich ako o tzv. *meaning-giving definitions*), a to bez ohľadu na prijatú sémantickú teóriu (pozri Jago 2013, 80). Stojí za zmienku, že Jago predkladá argument proti tzv. teóriám štruktúrovaného významu (tými sa budeme bližšie zaoberať v šiestej časti tohto článku), a práve v rámci tohto argumentu predpokladá tézu o identite. Moju argumentáciu proti téze o identite v hyperintenzionálnych sémantikách preto možno použiť aj pri kritike Jagovho argumentu.

Ako príklad použitia tézy o identite v hyperintenzionálnej sémantike u nás možno uviesť článok L. Bielika, F. Gahéra a M. Zouhara, ktorý predpokladá platnosť tejto tézy pre tzv. *významové analytické definície* a zrejme aj pre *kodifikačné definície* (pozri Bielik, Gahér, Zouhar 2010). Títo autori rozlišujú tri druhy definícií: (1) kodifikačné definície, (2) objektuálne analytické definície a (3) významové analytické definície. *Kodifikačné definície* predstavujú v súlade s Fregeho a Russellovým vymedzením definícií ako „zavedenie nového symbolu (výrazu) do jazyka pomocou iných výrazov, ktoré sa v danom jazyku už vyskytujú“ (Bielik, Gahér, Zouhar 2010, 728). Nie je však celkom jasné, či v prípade kodifikačných definícií súhlasia s tézou o identite, t. j. či súhlasia s tým, že definiendum má po definovaní význam definiensu. Aj keď text naznačuje, že s tým súhlasia, nie je to uvedené explicitne. Tézu o identite však nepochybne prijímajú v prípade tzv. *významových analytických definícií*. Tieto definície konštatujú, že dva jazykové výrazy znamenajú to isté, že majú rovnaký význam. Zároveň sa však predpokladá hyperintenzionálna sémantika, pričom ako príklad sa uvádza transparentná intenzionálna logika, TIL.⁸

ciami. Deskriptívne definície opisujú stav určitého systému, preskriptívne definície predpisujú, ako má systém vyzerat'. Deskriptívne definície preto môžu byť pravdivé, resp. nepravdivé, preskriptívnym definíciám však pravdivosť ani nepravdivosť zmysluplne pripisovať nemožno (pozri Zouhar 2014, 350).

⁸ TIL je hyperintenzionálny parciálny typovaný lambda kalkul, ktorý prvýkrát systematicky predložil Pavel Tichý v roku 1988 a ktorý ďalej aktívne rozvíjajú Tichého stúpenci, ku ktorým sa hlási aj autorka tohto textu (pozri najmä Tichý 1988; Raclavský 2009; Duží, Jespersen, Materna 2010; Duží, Materna 2012). Autori (Bielik, Gahér, Zouhar 2010) sa hlásia k TIL v pozn. č. 6 na s. 722.

3. Kritika tézy o identite v hyperintenzionálnych sémantikách. Moju argumentáciu proti téze o identite v hyperintenzionálnej sémantike budem rozvíjať v dvoch líniách, pričom, ako som už spomenula, sformulujem tri argumenty. Prvá línia sa bude týkať používania analytických či kodifikačných definícií. V rámci tejto línie navrhmem dva argumenty. Budem vychádzať najmä z Tichého argumentácie v prospech hyperintenzionality, ktorá má však svoje korene už vo Fregeho diele a ktorá sa rozrastá v dielach Tichého nasledovníkov. Argumenty ukážu, že ak sa významom rozumie skôr cesta k denotátu, a nie denotát, tak téza o identite neplatí, t. j. definiendum kodifikačnej či analytickej definície nemá taký istý význam ako definiens (prislúchajú im odlišné hyperintenzie).

Druhá línia argumentácie v prospech hlavnej tézy sa týka analýzy kodifikačných definícií v konkrétnych druhoch hyperintenzionálnych sémantik. Poukážem na problematickosť prijatia tézy o identite v teóriách, ktoré významy považujú za sémanticky obohatené syntaktické stromy, a tiež v teóriách, ktoré významy považujú za štruktúrované procedúry (sem spadá už spomínaná TIL).

4. Prvý argument: substitúcia identít. Môj prvý argument v prospech hlavnej tézy vychádza z používania definícií v komunikácii:

1. Ak téza o identite platí, tak definiendum a definiens vždy možno navzájom substituovať.
2. Definiendum a definiens nemožno navzájom substituovať v prípade niektorých postojov (myslenie, hovorenie, poznanie).
3. Existujú prípady, keď definiendum a definiens nemožno navzájom substituovať.
4. Definiendum a definiens nemožno navzájom substituovať vždy.
5. Téza o identite neplatí.

Prvá premisa argumentu je nepochybne pravdivá. Ak majú totiž definiendum a definiens rovnaký význam, možno ich vždy navzájom substituovať, pričom význam výrazu po substitúcii sa nezmení (Leibnizov zákon substitúcie identít). Druhú premisu možno obhájiť pomocou štandardných argumentov v prospech hyperintenzionality. Zvážme napríklad nasledujúce vety:

- (1) Pavel vie, že prvočíslo je prvočíslo.
- (2) Pavel vie, že prvočíslo je prirodzené číslo väčšie ako jeden, ktoré je deliteľné iba jednotkou a sebou samým.
- (3) Pavel vie, že prvočíslo je prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov.

Vety (1) – (3) sa môžu líšiť vo svojich pravdivostných hodnotách: Pavel môže poznať triviálnu pravdu z vety (1), no nemusí poznať definície prvočísel, prípadne môže poznať iba jednu z nich.⁹ Ide teda o prípady, keď definiendum a definiens nemožno navzájom

⁹ Prirodzene, dalo by sa namietat', že ak predpokladáme hovorcov, ktorí sú dokonalými znalcami

substituovať. V treťom riadku sa aplikuje pravidlo zavedenia existenčného kvantifikátora na druhý riadok. Vo štvrtom riadku sa nahradí existenčný kvantifikátor a negovaná modalita negovaným všeobecným kvantifikátorom a nenegovanou modalitou. Napokon piaty riadok odvodíme pomocou aplikácie pravidla *modus tollens* na prvý a štvrtý riadok.

5. Druhý argument: informatívnosť. Druhý argument v prospech tézy článku sa týka informatívnosti a úzko súvisí s prvým:

1. Veta *Karteziánsky súčin množín A a B je množina, ktorej prvkami sú usporiadané dvojice, ktorých prvý prvok patrí do množiny A a druhý do množiny B nie je triviálna* (t. j. nie je informačne prázdna, pretože nesie určitú analytickú informáciu).
2. Veta *Karteziánsky súčin množín A a B je karteziánsky súčin množín A a B je triviálna.*
3. Pre všetky vety platí, že ak je jedna triviálna a druhá triviálna nie je, tak tieto vety sa líšia svojou informatívnosťou.
4. Veta z 1. riadku sa od vety z 2. riadku líši svojou informatívnosťou.
5. Pre všetky vety platí, že ak má jedna veta taký istý význam ako druhá, tak sa svojou informatívnosťou nelíšia.
6. Veta z 1. riadku nemá taký istý význam ako veta z 2. riadku.
7. Ak téza o identite platí, tak veta z 1. riadku má taký istý význam ako veta z 2. riadku.
8. Téza o identite neplatí.

jazyka, tak takáto situácia nemôže nastať: predpokladaní hovorcovia musia poznať všetky definície. Takéto požiadavky na hovorcov jazyka však považujem za príliš silné, a to najmä vtedy, keď sa usilujeme modelovať používanie prirodzeného jazyka bežnými ľuďmi, t. j. logicky a analyticky nedokonalými bytosťami. Jeden z anonymných recenzentov tvrdil, že pri kritike argumentu nie je potrebné predpokladať dokonalého hovorcu jazyka, stačil by predpoklad hovorcu, ktorý pozná príslušnú jazykovú konvenciu (resp. kodifikačnú definíciu). To však podľa mňa nestačí. Ak by takýto hovorca nepoznal aspoň jednu kodifikačnú definíciu, vedeli by sme formulovať argument práve s použitím tejto definície. Nepochybne by však stačilo predpokladať, že hovorca pozná všetky kodifikačné definície. Takýto predpoklad je však podľa mňa príliš silný, pretože chcem modelovať používanie definícií skutočných hovorcov – reálnych ľudí. Skutoční ľudia však nepoznajú všetky kodifikačné definície – ich znalosť jazyka je obmedzená. Recenzent však zrejme predpokladal možnosť takejto odpovede, pretože uviedol aj druhú námietku proti prvému argumentu – totiž že ak hovorca určitú kodifikačnú definíciu nepozná, tak nefiguruje v jeho systéme poznatkov ako definícia. S tým súhlasím, jazyk však nepovažujem za niečo relativizované vzhľadom na systémy poznatkov jednotlivcov (opak by mohol viesť k prehnanému relativizmu: čo jednotlivec, to jazyk). Vezmime si napríklad jazyk nejakého logického systému, napr. jazyk diela *Principia Mathematica*. Kodifikačné definície tohto systému sú kodifikačnými definíciami bez ohľadu na to, či plnia túto funkciu aj v prípade jednotlivcov, ktorí chcú dokazovať teóremy tohto systému. Moje argumenty teda predpokladajú, že kodifikačné definície sú kodifikačnými definíciami vždy vzhľadom na nejaký jazyk, nie vzhľadom na znalosti ľudí. Okrem toho ľudia môžu mať postačujúcu znalosť tohto jazyka (napr. na to, aby ním komunikovali, aby prostredníctvom neho rozmýšľali či aby dokazovali jeho teóremy atď.), a zároveň nemusia poznať všetky jeho kodifikačné definície.

Prvú a druhú premisu možno podporiť podobne ako druhú premisu prvého argumentu: možno napríklad veriť druhej z nich, pričom nemusíme veriť tej prvej. Tretí riadok obsahuje jednoduchý sémantický fakt. Štvrtý riadok odvodíme z prvých troch pomocou pravidla odstránenia všeobecného kvantifikátora a pravidla *modus ponens*. Piaty riadok obsahuje ďalší jednoduchý sémantický fakt. Šiesty riadok odvodíme zo štvrtého a piateho pomocou pravidla odstránenia všeobecného kvantifikátora a pravidla *modus tollens*. Siedmy riadok platí na základe pravidla substitúcie identít (ak téza o identite platí, tak prvá veta sa líši od druhej iba substitúciou dvoch významovo identických výrazov). Ôsmy riadok odvodíme zo šiesteho a siedmeho riadku pomocou pravidla *modus tollens*.¹⁰

6. Tretí argument: štruktúra. Početná rodina hyperintenzionálnych sémantik považuje významy za štruktúrované entity určitého druhu. Tieto teórie sa pokúšajú poskytnúť teoretickú explikáciu tzv. *štruktúrovaných propozícií*. Teórie štruktúrovaného významu chápu významy buď ako sémanticky obohatené syntaktické stromy (napr. teórie J. C. Kinga či Scotta Soamesa), alebo ako štruktúrované procedúry (napr. TIL). Aký je vzťah týchto teórií k téze o identite?

Zvážme napríklad definíciu *Prvočíslo je prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov*. Teória, ktorá modeluje významy ako sémanticky obohatené syntaktické stromy, považuje výraz „prvočíslo“ za syntakticky jednoduchý, no výraz „prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov“ za syntakticky zložený. Vety, ktoré sa líšia iba v tom, či obsahujú definiendum, alebo definiens tejto definície, budú mať odlišné sémanticky obohatené syntaktické stromy. Definiendum a definiens sú preto *prima facie* významovo odlišné. Teória, ktorá modeluje významy ako štruktúrované procedúry, priradí výrazu „prvočíslo“ ako jeho význam jednoduchú procedúru (v TIL je to trivializácia *Prvočíslo*, formálne ⁰*Prvočíslo*), no výrazu „prirodzené číslo, ktoré má presne dvoch deliteľov“ priradí komplexnú procedúru. Zdá sa teda, že ide o dve odlišné procedúry, a preto aj o dva odlišné významy. Pri takomto jednoduchom chápaní teórií štruktúrovaného významu teda definiendum a definiens nebudú mať rovnaký význam.

7. Záver. V tomto článku som uviedla tri argumenty proti používaniu tézy o identite v hyperintenzionálnej teórii definícií. Najprv som argumentovala proti používaniu tézy o identite v hyperintenzionálnej sémantike tým, že definiendum a definiens nemožno vždy navzájom nahrádzať (prvý argument). Následne som zdôvodňovala odmietnutie tézy o identite v hyperintenzionálnej sémantike pomocou rozdielnej informatívnosti viet, ktoré sa líšia iba v tom, že sa definiens a definiendum vzájomne nahradili (druhý argument). Napokon som ukázala, že ak sa naša hyperintenzionálna sémantika radí k teóriám štruktúrovaného významu a pracujeme s jednoduchými a priamočiarymi verziami týchto teórií, tak

¹⁰ Anonymný recenzent uviedol proti tomuto argumentu podobnú námietku ako proti prvému argumentu. Stručne: Ak niečo v nejakom systéme skutočne plní funkciu kodifikačnej definície, tak veta, ktorá tvrdí identitu daného definienda a definiensu, nebude informatívna. Súhlasím s tým, že takáto veta nebude informatívna vzhľadom na daný systém, zároveň však môže byť informatívna pre nejakého človeka s postačujúcou, no nie dokonalou znalosťou konvencií daného jazyka.

téza o identite neplatí. Prirodzene, tretí argument je slabší ako prvé dva, keďže sa vzťahuje (i) iba na určitú podskupinu hyperintenzionálnych sémantik a (ii) iba na pomerne jednoduchú a priamočiaru verziu týchto teórií. Prvé zoslabenie nepovažujem za závažné, pretože ide o rozsiahlu a dôležitú skupinu hyperintenzionálnych teórií. Napriek tomu je preskúmanie tézy o identite v hyperintenzionálnych sémantikách, ktoré nie sú teóriami štruktúrovaného významu, zaujímavým problémom pre budúci výskum. Druhé zoslabenie by však mohlo viesť k určitej „únikovej ceste“ pre tých zástancov tézy o identite, ktorí pracujú s nejakou teóriou štruktúrovaného významu. Takouto cestou by mohlo byť presvedčivé zdôvodnenie predpokladu, že syntakticky jednoduché entity môžu vyjadrovať zložené významy. Tento predpoklad však považujem za problematický, a to najmä preto, že takáto hyperintenzionálna sémantika by zlyhala v naplňaní pôvodných motívácií zavedenia štruktúrovaných významov, resp. formulovania teórie definícií v hyperintenzionálnej sémantike.

Téza o identite je nepochybne dôležitým stavebným kameňom teórií definícií. Aký postoj by k nej teda mal mať teoretik, ktorý sa hlási k hyperintenzionálnej sémantike? Po prvé, mal by prijať tézu o identite *extenzií*: Definiendum analytickej či kodifikačnej definície má takú istú extenziu ako definiens takejto definície. Inými slovami, definiendum a definiens sú ekvivalentné. Po druhé, mal by prijať tézu o identite *intenzií*: Definiendum analytickej či kodifikačnej definície má takú istú intenziu ako definiens tejto definície; inými slovami, definiendum a definiens sú nevyhnutne ekvivalentné. A napokon, mal by odmietnuť tézu o identite *hyperintenzií*: Definiendum analytickej či kodifikačnej definície nemá taký istý význam (hyperintenziu) ako definiens takejto definície.

Literatúra

- BIELIK, L., GAHÉR, F., ZOUHAR, M. (2010): O definíciách a definovaní. *Filozofia*, 65 (8), 719- 737.
- CMOREJ, P. (2005): Semivýrazy a výrazy. In: Sousedík (ed.): *Jazyk – logika – veda*. Praha: Filosofia, 61-88.
- DUŽÍ, M. (2008): Semantic Information and the Paradox of Inference. In: Zouhar, M. (ed.): *Jednotliviny, všeobecniny a významy*. Bratislava: Filozofický ústav SAV, 34-59.
- DUŽÍ, M., JESPERSEN, B., MATERNA, P. (2010): *Procedural Semantics for Hyperintensional Logic. Foundations and Applications of Transparent Intensional Logic*. Berlin: Springer series Logic, Epistemology, and the Unity of Science 17.
- DUŽÍ, M., MATERNA, P. (2012): *TIL jako procedurální logika (Průvodce zřídavého čtenáře Transparentní intensionální logikou)*. Bratislava: Aleph.
- FREGE, G. (1979): Logic in Mathematics. In: *Posthumous Writings*; H. Hermes, F. Kambertel a F. Kaulbach (eds.). Oxford: Blackwell, 203-250.
- JAGO, M. (2014): *The Impossible. An Essay on Hyperintensionality*. New York: Oxford University Press.
- KING, J. C. (1995): Structured Propositions and Complex Predicates. *Noûs*, 29 (4), 516-535.
- KING, J. C. (2007): *The Nature and Structure of Content*. New York: Oxford University Press.
- KING, J. C. (2014): Structured Propositions. In: ZALTA, E. N. (ed.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition). Dostupné na <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/propositions-structured> (navštívené 11. 1. 2017)
- POLLARD, C. (2008): Hyperintensions. *Journal of Logic and Computation*, 18 (2), 257-282.

- RACLAVSKÝ, J. (2009): *Jména a deskripce: logicko-sémantická zkoumání*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.
- RUSSELL, B. (2005): *Jazyk a poznanie*. Bratislava: Kalligram.
- SOAMES, S. (2010): *What is meaning?* Princeton University Press.
- SOAMES, S. (2013): Cognitive propositions. *Philosophical Perspectives*, 27 (1), 479-501.
- TICHÝ, P. (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin, New York: de Gruyter.
- ZOUHAR, M. (2014): Klasifikácia definícií. *Teorie vědy*, 36 (3), 337-357.
- ZOUHAR, M. (2015): Logická forma definícií. *Filozofia*, 70 (3), 161-174.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0149-12.

Daniela Glavaničová
Katedra logiky a metodológie vied
Filozofická fakulta UK v Bratislave
Gondova 2
814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: dada.baudelaire@gmail.com